

УДК 027.7:37-021.483

Тамара Костирко,

директор Наукової бібліотеки

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Олена Бєлодєд,

зав. відділу бібліотечно-маркетингової, інноваційної та методичної роботи

Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ І ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті за допомогою соціологічного дослідження визначено основні принципи міжкультурного спілкування з користувачами, розглянуто проблеми розуміння толерантності, їх значення для розвитку особистості та суспільства.

Ключові слова: виховання, толерантність, міжкультурне спілкування, бібліотека ВНЗ, культурно-просвітницька робота, толерантний світогляд користувача.

*«Толерантність – це мистецтво жити з іншими
людьми та з іншими ідеями»*

(Кофі Аннан, 7-й Генеральний секретар ООН)

Становлення та розвиток української державності, інтеграція у світове співтовариство, побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на пріоритети духовної культури у вихованні підростаючого покоління. Виховання сучасної молоді має обов'язково спиратися на ідеї толерантності, розглядаючи їх як найдієвіший засіб досягнення взаєморозуміння, взаємоповаги, злагоди у суспільстві.

Особлива роль у цьому процесі належить бібліотекам вишів, оскільки в умовах інтеграції ВНЗ у світовий загальноосвітній процес, розширення міжнародного співробітництва у вишах збільшується кількість студентів різних національностей, культур, релігійних спрямувань. Саме тому книгозбірні ВНЗ мають сприяти поширенню ідей толерантності серед студентської молоді шляхом проведення гуманітарно-просвітницьких заходів, створення середовища діалогу культур, толерантного спілкування.

З метою визначення професійного ставлення працівників бібліотек ВНЗ до цієї проблеми, вивчення можливостей книгозбірень вишів у популяризації ідей толерантності Наукова бібліотека НУК провела соціологічне

дослідження «Бібліотека вищу і виховання толерантності сучасної молоді».

У дослідженні взяли участь шістдесят п'ять працівників відділів обслуговування користувачів провідних книгозбірень вишів м. Миколаєва, що входять до складу методичного об'єднання, а саме:

- Наукової бібліотеки Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (24 респ.);
- Наукової бібліотеки Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського (20 респ.);
- Бібліотеки Чорноморського державного університету ім. П. Могили (9 респ.);
- Бібліотеки Миколаївського національного аграрного університету (8 респ.);
- Бібліотеки відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв» (3 респ.);
- Бібліотеки Миколаївського інституту права НУ «ОЮА» (1 респ.).

Вікові параметри учасників дослідження можна охарактеризувати так: найбільшу кількість складають респонденти старші 50 років – 32,3 %, 18,5 % становлять учасники опитування від 46 до 50 років, 16,9 % – від 25 до 30 років, однаково кількість (10,8 %) складають респонденти віком від 31 до 35 років та від 35 до 40 років відповідно, найменший відсоток (4,6 %) складають опитувані фахівці до 25 років.

За освітнім рівнем 83,1 % респондентів мають повну вищу освіту, зокрема 54 % мають вищу бібліотечну освіту, 12,3 % мають базову вищу освіту, 1,5 % мають початкову вищу освіту і 3,1 % – повну загальну середню освіту, що свідчить про високий освітній та професійний рівень підготовки фахівців відділів обслуговування книгозбірень ВНЗ Миколаєва.

Щодо стажу роботи у бібліотеках зазначеної групи бібліотечного персоналу, то він виглядає так: найчисельніші групи (по 27,7 % від загальної кількості) складають фахівці зі стажем роботи від 3 до 9 років та від 10 до 20 років відповідно, наступну групу (23,1 %) складають працівники зі стажем роботи понад 30 років, 15,4 % – зі стажем роботи понад 20 років, найменш чисельну групу (6,1 %) складають респонденти зі стажем роботи до 3 років.

Дослідження проводилось методом анкетування, яке передбачало самостійне заповнення анкет респондентами і було анонімним. До анкети було включено 15 запитань.

Перше питання анкети надавало респондентам можливість

сформулювати своє визначення поняття «толерантність». Як же його розуміють бібліотечні фахівці? Пропонуємо ознайомитися з рейтингом відповідей:

- переважна більшість – 55,4 % респондентів вважають, що це – «терпимість до чужих думок, вірувань і поведінки»;
- для 26,2 % це поняття означає «повагу, сприйняття та розуміння самовираження та самовиявлення людської особистості»;
- для 4,6 % опитаних це – «повага прав інших»;
- такий же відсоток респондентів (4,6 %) вважає, що це – «прийняття іншого таким, яким він є»;
- по 3,1 % респондентів зафіксували варіанти «здатність поставити себе на місце іншого» та «визнання прав і свобод людини»;
- 1,5 % респондентів зауважують, що це – «відмова від домінування та насильства».

Свій варіант відповіді запропонувала одна учасниця дослідження, яка справедливо вважає, що поняття «толерантність» багатогранне, кожне з визначень висвітлює якусь одну з граней толерантності.

Також нас цікавила думка працівників бібліотек щодо того, чи є тема толерантності актуальною на сьогодні? Переважна більшість опитаних (95,4 %) вважає, що така тема є «актуальною», для 3,1 % бібліотечних фахівців ця тема «неактуальна» і 1,5 % респондентів визнає її «не зовсім актуальною».

Отримані відповіді свідчать про те, що фахівці книгозбірень визнають тему толерантного ставлення людини до свого оточення дуже актуальною у наш час. Важливим є усвідомлення необхідності навчитися жити в соціумі, керуючись принципами толерантності.

На запитання «Чи знаєте Ви, коли відзначається Міжнародний день толерантності?» ми дізналися, що такі відповіді:

- найбільш поінформованими з цього питання виявилось 87,7 % респондентів;
- не знають – 12,3 % опитаних.

Чи вважають толерантність професійно необхідною якістю працівника бібліотеки? Саме це ми хотіли з'ясувати у наших респондентів у наступному запитанні. Було отримано відповіді:

- «так» – вважає переважна більшість (96,9 % респондентів);
- «ні» – вважає 3,1 % опитаних.

Отже, більшість респондентів розуміє, що робота бібліотек вищу з

виховання толерантності має розпочинатись із вироблення толерантного стилю поведінки працівників бібліотек. Виховання повинно відбуватися щодня. Розуміння проблем кожного читача, який прийшов у бібліотеку, – це фундамент толерантності. Толерантність є професійно необхідною особистісною якістю бібліотекаря, і такі її прояви, як доброзичливість, повага, комунікабельність, терпіння, впливають зі змісту і завдань його діяльності.

Чи згодні учасники дослідження з твердженням К. Ю. Генієвої, відомого російського літературознавця, бібліографа, культуролога, що «бібліотека – територія толерантності»? «Так» – вважають 90,8 % респондентів; «ні» – 3,1%.

Деякі респонденти надали власні варіанти відповідей. Вони вважають, що «все залежить від обставин», «бібліотека не завжди є територією толерантності».

Українські бібліотеки толерантні вже за своєю сутністю. На цьому наголошує стаття 21 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», у якій зазначено, що громадяни України незалежно від статі, віку, національності, освіти, релігійних переконань, місця проживання мають право на бібліотечне обслуговування. Дійсно, бібліотека – це територія толерантності, своєрідна школа спілкування, адже сюди може прийти кожен незалежно від соціальної належності, національності, релігійних поглядів, належності до певної культури.

Особлива роль у цьому процесі належить бібліотекам вишів. Саме вони мають можливість толерантно розповісти студентській молоді про різні культури, народи, релігії, звичаї й традиції, сприяти міжнародному спілкуванню.

Наступне запитання більше уточнює та конкретизує попереднє. У ньому ми прагнули з'ясувати: у чому полягає роль бібліотеки вишу у формуванні толерантного світогляду користувачів?

На думку наших респондентів, роль бібліотеки вишу полягає «у формуванні морально-естетичної культури через високу культуру читання, яка допомагає усвідомити, що толерантність є одним з найнеобхідніших принципів людського буття», «у проведенні просвітницької, виховної роботи», «у пошуку ефективних виховних форм роботи зі студентською молоддю, що покликані актуалізувати нагальність терпимого ставлення до оточуючих людей», «насамперед, це повага і порозуміння до користувачів», «в інформуванні користувачів, вихованні

толерантного ставлення до оточуючих», «у сприянні створенню умов для комфортного спілкування і отримання необхідної інформації користувачами незалежно від їх соціального, національного, релігійного та інших статусів», «у доброзичливому ставленні до культури учасників спілкування, повазі до представників інших релігій, розумінні культурних засад».

Аналіз відповідей на поставлене запитання свідчить про те, що працівники бібліотек розуміють важливу роль книгозбірні вишу як провідника ідей толерантності. Завдання бібліотек полягає у прищепленні поваги до культури, традицій, поглядів інших людей за допомогою використання широкого спектру інформаційних ресурсів, різноманітних форм і методів масової та індивідуальної роботи з користувачами, сучасних інформаційних технологій.

У наступному запитанні анкети ми пропонували нашим респондентам розташувати за ступенем важливості основні принципи міжкультурного спілкування з користувачами за рівнем зменшення їх значення. Пропонуємо ознайомитися з рейтингом відповідей, які наведено у таблиці.

Отже, дослідження допомогло визначити основні принципи міжкультурного спілкування з користувачами, найголовніші серед них: «ставитися до культури учасників спілкування з такою ж повагою, як до

Таблиця

Принципи міжкультурного спілкування з користувачами	Місце
Ставитися до культури учасників спілкування з такою ж повагою, як до своєї	1
Не судити про цінності, переконання та звичаї інших культур, відштовхуючись від власних цінностей; завжди пам'ятати про необхідність розуміння культурних засад чужих цінностей	2
Спілкуючись з представниками іншої релігії, поважати її	3
Поважати звичаї вдягання, прийняті в інших культурах	4
Не вважати колір шкіри основою взаємовідносин з тією чи іншою людиною.	5
Не ставитися зверхньо до людини, якщо її акцент відрізняється від твоєї вимови	6

свої»; «не судити про цінності, переконання та звичаї інших культур, відштовхуючись від власних цінностей»; «завжди пам'ятати про необхідність розуміння культурних засад чужих цінностей»; «спілкуючись з представниками іншої релігії, поважати її».

Під час дослідження було поставлено за мету виявити, чи дозволяють фонди бібліотек ВНЗ задовольнити потреби користувачів у літературі різними мовами світу, різних народів, різних релігійних спрямувань тощо?

На жаль, відповіді переважної більшості респондентів (47,7 %) свідчать про те, що фонди бібліотек ВНЗ не дозволяють задовольнити потреби користувачів. Водночас 35,4 % опитаних відзначили, що інформаційні можливості їх книгозбірень кращі, тобто дозволяють задовольнити запити читачів. 16,9 % опитаних зауважили, що фонди їхніх бібліотек надають можливість задовольнити читацькі потреби частково.

Наступне запитання було спрямоване безпосередньо на респондентів, що надали негативну відповідь на попереднє запитання. У ньому ми просили зазначити, які джерела інформації допомагають задовольнити читацькі запити.

Потужним інформаційним ресурсом, як і передбачалося, виявився Інтернет. Його використовують 72 % опитаних. Фонди інших бібліотек міста допомагають задовольнити потреби користувачів для 28 % респондентів.

Які ж форми культурно-просвітницької роботи використовують наші респонденти у своїй практичній діяльності з формування толерантності студентської молоді? Отримані відповіді свідчать про те, що бібліотечні фахівці використовують різноманітний арсенал традиційних та інноваційних форм і методів культурно-просвітницької роботи: конкурси «Моя найкраща у світі – рідна мова», присвячені Міжнародному дню рідної мови, зустрічі студентів з представниками національних товариств у форматі «Жива бібліотека», літературні вечори в рамках роботи «Клубу любителів поезії», активними учасниками яких є іноземні студенти, інформаційно-пізнавальні години, історичні екскурси, години цікавих повідомлень, дискусії, круглі столи на актуальні теми, де студенти можуть висловити свою думку; прес-діалоги, віртуальні виставки, віртуальні огляди та ін. Це свідчить про те, що бібліотечні працівники знаходять ефективні форми спілкування з користувачами, які дійсно сприяють пізнанню культурної спадщини, всебічному дослідженню свого коріння, інформуванню молоді про культуру інших народів, організації міжнародного спілкування.

Сьогодні, в умовах інформаційного суспільства, вже неможливо якісно задовольняти потреби користувачів бібліотек без застосування сучасних технологій. Тому за допомогою наступного запитання ми прагнули з'ясувати, чи використовують учасники дослідження можливості сучасних інформаційних технологій в організації заходів з формування толерантного світогляду користувачів? «Так» – позначили 90,8 % респондентів; «ні», тобто не використовують, – 9,2 % опитаних.

Завдяки використанню більшістю респондентів новітніх інформаційних технологій розширюється спектр послуг книгозбірень ВНЗ, забезпечується доступність, повнота, оперативність і комфортність отримання інформації.

Які ж саме інформаційні технології використовують у своїй роботі учасники дослідження? Отримані відповіді свідчать про те, що активно використовуються інтернет-технології – технології створення і підтримки різних інформаційних ресурсів у мережі Інтернет: сайтів, електронних каталогів, електронних бібліотек тощо; використовується електронна пошта, відбувається спілкування у чатах, форумах, блогах, відеоконференціях тощо. Також найбільшого поширення набуло застосування мультимедійних технологій, що надає можливість створення презентацій, віртуальних виставок, слайд-шоу, роликів тощо. Завдяки цьому користувач перестає пасивно сприймати інформацію і стає активним учасником заходів.

Використання інформаційних технологій дозволяє перейти на якісно новий рівень обслуговування, підвищує ефективність та забезпечує повноту задоволення інформаційних потреб користувачів.

Далі нам цікаво було дізнатися, чи беруть участь іноземні студенти у заходах бібліотек вишів? «Так» – відповіли 60 % опитаних; «ні» – відзначили 40 % респондентів.

Отже, переважна більшість респондентів зазначила, що іноземні студенти є безпосередніми учасниками гуманітарно-просвітницьких заходів бібліотек вишів. Це, з одного боку, сприяє взаємопроникненню різних культур у студентське середовище, розширенню уявлення про культуру, традиції інших народів, з іншого – вимагає від бібліотечних працівників прояву таких професійних якостей, як етнічна грамотність, толерантність, ерудиція, комунікабельність; створення у бібліотеці сприятливого психологічного клімату для користувачів усіх національностей.

На завершення дослідження ми хотіли дізнатися: чи співпрацюють

працівники бібліотек, організовуючи заходи із зазначеної вище тематики, з національно-культурними товариствами міста, національними діаспорами, відділами міжнародного співробітництва вишу, іншими організаціями? Якщо «так», то з якими саме? Відповіді респондентів розподілилися майже навпіл – 49,2 % відзначили варіант «ні», трохи менша частина опитаних (47,7 %) зазначила варіант «так». Решта учасників дослідження (2,1 %) зауважила, що співпраця мала разовий характер.

Ділові зв'язки підтримують з Радою національних товариств Миколаївської області та з окремими національно-культурними товариствами області – Обласною російською національною громадою «Русич», Обласним товариством вірменської культури, Центром болгарської культури та ін. Наукова бібліотека Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова співпрацює з Навчально-науковим центром міжнародного співробітництва вишу. Ця співпраця надає нового імпульсу в роботі бібліотек, підвищує їх імідж.

Дослідження дало можливість зробити висновок, що працівники бібліотек вишів мають досить високий рівень розуміння проблем толерантності, їх значення для розвитку особистості та суспільства. Це дуже важливо, оскільки без усвідомлення цього працівники бібліотек не зможуть формувати толерантну свідомість і поведінку у молоді. Важливим є той факт, що більшість респондентів погоджуються з відомим висловом: «Бібліотека – територія толерантності» і вважають за необхідне проводити заходи, присвячені цьому актуальному питанню. Фундаментом у цій роботі, безумовно, є головний інформаційний ресурс – фонд бібліотеки, від повноти комплектування якого залежить задоволення інформаційних запитів користувачів, іноземних студентів зокрема. Робота з формування толерантності у студентської молоді має проводитися послідовно і систематично, тому бібліотекам вишів доцільно розробити цільові програми, які б передбачали проведення заходів різних форм з використанням сучасних інформаційних ресурсів та каналів зв'язку, залучення установ та організацій, що займаються молодіжними проблемами, співпрацю з національними діаспорами тощо.

Список використаних джерел

1. Андоленко О. Бібліотека – територія толерантності / О. Андоленко // Бібліотечний форум України. – 2007. – № 3. – С. 38–41.
2. Бабій Л. Бібліотека – територія толерантності / Л. Бабій // Бібліотечна планета. – 2005. – № 4. – С. 28.

3. Кудлач В. Національні меншини в просторі толерантності / В. Кудлач // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 1. – С. 45–46.

4. Савенко Л. Роль юнацької бібліотеки у формуванні толерантності й духовності молоді / Л. Савенко // Бібліотечний форум України. – 2012. – № 4. – С. 23–25.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2015 р.

UDC 027.7:37-021.483

Tamara Kostyrko,

Library director Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Olena Beloded,

Head of the Department of library marketing, innovation and methodical work
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

The university library and tolerance education of today's youth

The idea of tolerance is examined in the article as the most effective way of promoting mutual understanding, mutual respect and harmony in society.

The results of the survey «University library and tolerance of today's youth» are described, which was conducted to determine the professional attitude of the university librarians to tolerance problems, learning opportunities of libraries of universities to conduct humanitarian and educational activities, creating an environment of dialogue of cultures, tolerant communication.

Sixty five employees of customer service departments of the leading libraries of universities of Mykolayiv have been involved in the research.

The research made it possible to conclude that librarians of universities have a high level of understanding of the problems of tolerance, their importance for the development of the individual and society. A formation of tolerant consciousness and behavior of library users by developing targeted programs that involve a number of events on tolerance with using modern information resources and communication channels, involving institutions and organizations dealing with youth issues, cooperation with national diasporas is suggested.

Keywords: education, tolerance, intercultural communication, university library, cultural and educational activities, tolerant outlook user.

УДК 027.7:37-021.483

Тамара Костырко,

директор Научной библиотеки

Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова

Елена Белодед,

зав. отделом библиотечного маркетинга, инновационной

и методической работы

Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова

Библиотека высшего учебного заведения и воспитание толерантности современной молодежи

В статье рассматривается идея толерантности как действенного средства достижения взаимопонимания, взаимоуважения и согласия в обществе.

Описываются итоги социологического исследования «Библиотека ВУЗа и воспитание толерантности современной молодежи», проведенного с целью определения профессионального отношения работников вузовских библиотек к проблемам толерантности, изучение возможностей библиотек ВУЗов по проведению гуманитарно-просветительских мероприятий, созданию среды диалога культур, толерантного общения.

В исследовании приняли участие 65 работников отделов обслуживания пользователей библиотек ведущих ВУЗов г. Николаев.

Исследование позволило сделать выводы, что работники библиотек вузов имеют достаточно высокий уровень понимания проблем толерантности, их значения для развития личности и общества. Предложено формирование толерантного сознания и поведения у пользователей библиотек путем разработки целевых программ, предусматривающих ряд мероприятий по вопросам толерантности с использованием современных информационных ресурсов и каналов связи, привлечение учреждений и организаций, занимающихся молодежными проблемами, сотрудничество с национальными диаспорами.

Ключевые слова: воспитание, толерантность, межкультурное общение, библиотека ВУЗа, культурно-просветительская работа, толерантное мировоззрение пользователя.

УДК 02 (477)

Лариса Литвинова,

наук. співробітник НБУВ,

канд. наук із соц. комунікацій

**ПРОБЛЕМИ БІБЛІОТЕЧНОЇ ОСВІТИ
У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УЧЕНИХ УКРАЇНИ**

Розглянуто дисертації учених України, в яких досліджено проблеми бібліотечної освіти.

У дисертаціях досліджується процес розвитку бібліотечної професії в його сучасних концепціях і стратегічних напрямках. Здійснено теоретичний аналіз розвитку бібліотечної професії як педагогічної проблеми, який засвідчив пріоритетність системно-діяльнісного підходу, сучасної концепції соціалізації і професіоналізації особистості, її інтегрованості у суспільстві. Роль бібліотечної професії у демократизації і гуманізації суспільства, розширення компетенції бібліотекарів в умовах інформатизації проаналізовано у контексті реалізації принципу рівного і вільного доступу громадян до культури й інформації. Простежено вплив на бібліотечно-інформаційну діяльність, професійну свідомість і спеціальну освіту бібліотекарів телекомунікаційних, комп'ютерних, цифрових, медіа-варіантів організації та використання інформаційного простору. Здійснено порівняльний аналіз сучасного стану підготовки фахівців в Україні та інших країнах світу. Сформульовано науково-обґрунтовані пропозиції щодо гармонізації підготовки фахівців для різноманітних комунікаційних структур суспільства з урахуванням їх загальних генетичних властивостей і функцій у системі соціальних комунікацій. Визначено перспективні напрями реалізації моделі бібліотечної освіти на Україні.

Ключові слова: бібліотечна освіта, бібліотечна професія, дисертація.

Бібліотека як наукова, інформаційна, виховна та культурна установа в умовах нової оцінки соціальної ролі інформації набула особливо важливої соціальної значущості. Накопичуючи у своїх фондах документні та інформаційні ресурси у традиційній та електронній формах, бібліотека як соціальний інститут найбільшою мірою задовольняє потреби суспільства в інформації. А їх ефективне використання суттєво залежить від бібліотечно-інформаційних кадрів, у руках котрих знаходиться ключ, що відкриває ворота у світ інформації, знання і культури. В умовах стрімкої інформатизації суспільства бібліотека переходить від управління